

**Labklājības ministrijas vērtējums par Lauku attīstības programmas 2014-2020. gadam (LAP)
2025.gada īstenošanas ziņojumu (ziņojums)
no horizontālā principa ievērošanas perspektīvas**

Labklājības ministrija iepazinās ar ziņojumu un sniedz savus secinājumus un ieteikumus LAP investīciju ieguldījumu snieguma uzlabošanu attiecībā uz EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULAS (ES) Nr. 1303/2013 (2013. gada 17. decembris)¹ 7. pantā “Vīriešu un sieviešu līdztiesības veicināšana un nediskriminācija” noteikto nediskriminācijas un vienlīdzīgu iespēju principa ievērošanu visos programmas ciklos.

LAP īstenošana kopumā ir vērtējama kā sekmīga attiecībā uz vienlīdzīgu iespēju horizontālā principa ievērošanu, nodrošinot būtisku ieguldījumu sociālajā iekļaušanā, reģionālās attīstības veicināšanā un piekļuves uzlabošanā pakalpojumiem lauku teritorijās. Programma radījusi ievērojamu ietekmi nodarbinātības veicināšanā un vietējās attīstības stiprināšanā, kas veicina vienlīdzīgākas iespējas dažādām iedzīvotāju grupām.

Vienlaikus dzimumu līdztiesības un vecuma dimensija programmas ietvaros ir vērtējama kā nepietiekami analizēta – lai gan 1.pielikumā dati ir sniegti gan dzimuma, gan vecuma dalījumā un liecina par sieviešu iesaisti (piemēram, LEADER ietvaros radītas darba vietas sievietēm), kopumā trūkst sistemātiskas šo datu analīzes, kas ierobežo pilnvērtīgu ietekmes izvērtēšanu.

LAP sniedz ieguldījumu vienlīdzīgu iespēju veicināšanā, taču arī 2025.gadā saglabājas būtiskas dzimuma un vecuma struktūras nevienlīdzības, īpaši kapitālietilpīgajos lauksaimniecības segmentos un paaudžu nomaīņas procesos:

1. Dzimumu līdztiesības aspektā vērojams būtisks disbalanss

Lielākā daļa atbalsta saņēmēju visos būtiskākajos pasākumos ir vīrieši, īpaši investīciju ietilpīgos pasākumos (piem., M04). Sieviešu līdzdalība ir būtiski zemāka, īpaši lielo investīciju projektos, kapitālietilpīgās saimniecībās. Tas norāda, ka ekonomiski spēcīgākajās lauksaimniecības aktivitātēs dzimumu plaša saglabājas.

2. Sieviešu līdzdalība palielinās mērķētajos pasākumos

Sieviešu īpatsvars ir augstāks mazajās saimniecībās, uzņēmējdarbības attīstībā (M06), projektos ar zemāku kapitāla sliekšni. Jauno lauksaimnieku pasākumos sievietes piedalās relatīvi aktīvāk nekā vecākajās grupās, kas liecina, ka pieejamāki un vienkāršāki instrumenti veicina plašāku sieviešu iesaisti.

3. Dzimuma un vecuma mijiedarbība atklāj strukturālās nevienlīdzības

Jaunākajās vecuma grupās dzimumu disproporcija ir izteiktāka (vīriešu dominance), vecākajās grupās sieviešu īpatsvars pieaug. Tas var liecināt, ka sievietes biežāk iesaistās sektorā vēlākā vecumā, jaunās sievietes saskaras ar lielākiem šķēršļiem ienākšanai nozarē (kapitāls, piekļuve zemei).

4. Atbalsta koncentrācija investīciju pasākumos ierobežo horizontālās ietekmes līdzsvaru

Lielākais finansējuma apjoms koncentrēts M04 (investīcijas fiziskajos aktīvos). Šie pasākumi vienlaikus rada lielāko ekonomisko efektu, bet arī vislielāko nevienlīdzību (dzimums, piekļuve kapitālam). Tas strukturāli ietekmē programmas kopējo ietekmi uz vienlīdzību.

5. Pozitīvā ietekme: LAP veicina iekļaušanu mazākas finanšu kapacitātes pasākumos.

Mazās saimniecības, lauku uzņēmējdarbība un LEADER pieeja plašāk iesaista sievietes, dod iespējas dažādām vecuma grupām, atbalsta vietējo iniciatīvu attīstību. Tas kompensē daļu no nevienlīdzības.

¹ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:02013R1303-20240301#enc_1

Teritoriāli un sociāli orientētie pasākumi sniedz būtisku ieguldījumu vienlīdzības veicināšanā, bet tiem ir mazāka finanšu kapacitāte.

Ņemot vērā minēto, turpmākai rīcībai ieteicams:

- uzlabot datu vākšanu un analīzi par mērķgrupām dalījumā pēc dzimuma un vecuma;
- nodrošināt sistemātisku datu uzkrāšanu un analīzi dalījumā pēc dzimuma, vecuma, invaliditātes un citiem nevienlīdzības riska faktoriem, kā arī to analīzi (izvērtējumio, pētījumi, aptaujas);
- iekļaut šādus rādītājus kā obligātu prasību programmu uzraudzībā un ziņošanā;
- stiprināt dzimumu līdztiesības integrēšanu programmas īstenošanā;
- noteikt konkrētus mērķus vai indikatorus dzimumu līdztiesības veicināšanai (piemēram, sieviešu iesaiste uzņēmējdarbībā, nodarbinātībā);
- veicināt dzimumu līdztiesības aspektu iekļaušanu projektu atlasē un vērtēšanā;
- nodrošināt mērķtiecīgāku horizontālā principa piemērošanu;
- attīstīt kritērijus, kā novērtēt horizontālā principa ietekmi projektu līmenī;
- stiprināt projekta iesniedzēju izpratni par vienlīdzīgu iespēju un nediskriminācijas jautājumiem (piemēram, ar vadlīnijām vai apmācībām);
- identificēt grupas ar zemāku līdzdalību (piemēram, sievietes noteiktās nozarēs, personas ar invaliditāti u.c.) un izstrādāt atbalsta pasākumus to iesaistei;
- pielāgot informācijas un atbalsta mehānismus, lai tie būtu pieejami visām mērķgrupām;
- veikt padziļinātus novērtējumus par programmas ietekmi uz vienlīdzīgām iespējām un dzimumu līdztiesību;
- integrēt horizontālā principa izvērtējumu nākamo plānošanas periodu politikas plānošanā.

Kopsavilkumā LAP ietekme uz vienlīdzīgām iespējām un horizontālā principa īstenošanu ir kopumā pozitīva, tomēr turpmākajos ES fondu plānošanas periodos nepieciešams mērķtiecīgāk stiprināt dzimumu līdztiesības un vecuma dimensiju un nodrošināt sistemātisku, uz datiem balstītu ietekmes izvērtēšanu.

Vienlaikus aicinām izvērtēt iespēju LAP 2014.-2020.gadam gala ziņojumā (ja tāds ir paredzēts) iekļaut programmas izvērtējumu arī no horizontālā principa perspektīvas, kā arī nākamajā ES fondu plānošanas periodā (2028-2034) aicinām paredzēt atbalstu horizontālā principa koordinācijas pasākumiem, lai nodrošinātu vienotu un līdzvērtīgu pieeju tā īstenošanai visās ES fondu atbalstītajās investīcijās, kā to paredz Eiropas Komisijas un Eiropas Parlamenta regulējums.

Sagatavoja:

I.Vilcāne,

Sociālās politikas plānošanas un attīstības departamenta

Vadošā eksperte horizontālā principa koordinācijas un uzraudzības jautājumos

inese.vilcane@lm.gov.lv

Tel. 20688276